

Az óvodaügy kérdésköre a második tanügyi kongressuson (1896), és visszhangja a korabeli pedagógiai sajtóban

Patyi Gábor

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet,
egyetemi docens | Tanárképző Központ, főigazgató 0009-0000-2803-645X

KEYWORDS

- kindergarten
- Hungary
- educational congress
- pedagogical press
- document analysis

ABSTRACT

The issue of kindergartens at the second educational congress (1896) and the pedagogical press of the time | The second education congress in Hungary in 1896 — the year of the millennium celebrations — was held nearly a half-century after the first congress. The relevant literature reveals that the first Hungarian universal teacher meeting in 1848 focused on kindergarten education and kindergarten teacher training issues. A special subcommittee dealt with the issues of childcare, and several forward-looking reform proposals emerged. Ferenc Ney, an outstanding representative of Hungarian kindergarten pedagogy at the time, was the president of the first universal teacher meeting.

The domestic kindergarten system also developed significantly in the first half of the Dualism Era (1867-1918). The XV. Act on Childcare issued in 1891 reflected the results. The law was a significant step forward but left many unsolved problems.

This presentation addressed the following research questions. What were the main kindergarten problems discussed at the second education congress? Were the issues addressed the most pressing in the domestic kindergarten system? Were forward-looking answers available for problematic questions? What was later realized from the goals set there? We also examine how significant the issues of kindergarten and the representatives of kindergarten pedagogy were at the second education congress. Furthermore, how did the kindergarten aspects of the educational congress appear in the pedagogical press of the time? What was the impact of the preparations, the event and its afterlife? We primarily examine issues of: “Kisdednevelés” — the professional newspaper for kindergarten teachers at that time — and “Néptanítók Lapja” published between 1894 and 1898.

The following comprises the main research results. Compared to the first congress, the questions and representatives of the kindergarten matter were given less weight at this meeting. Perhaps the most forward-looking proposal was the unification of kindergarten teacher and teacher training, but this did not materialize later. Mainly, the kindergarten pedagogy press organ, “Kisdednevelés”, dealt with the kindergarten aspects of the congress.

Document analysis was the core method employed in the research. The specialized literature and articles on the topic published in the two professional journals are analyzed according to predetermined criteria.

KULCSSZAVAK

- óvodaügy
- Magyarország
- tanügyi kongresszus
- pedagógiai sajtó
- dokumentumelemzés

ABSZTRAKT

Majdnem fél évszázaddal az elsőt követően, 1896-ban, a millenniumi ünnepségek évében rendezték meg a második neveléstudományi kongresszust hazánkban. Mint a vonatkozó szakirodalomból ismert, az 1848 nyarán rendezett első magyarországi egyetemes tanítógyűlésen az óvodai nevelés és az óvodapedagógus-képzés kérdései nagy jelentőséggel bírtak. A kutatás tanulmányunkban összefoglalt, főbb eredményei a következők: az óvodaügy kérdései és képviselői az első kongresszussal összevetve kisebb súlyt kaptak ezen a századvégi gyűlésen, bár volt egy önálló szakosztályuk. Talán az óvó- és tanítóképzés egyesítése volt a leginkább előremutató javaslat, ez azonban később nem vált valósággá. Főképp az óvodapedagógiai sajtóorgánium, a Kisdednevelés foglalkozott a kongresszus óvodaügyi vonatkozásaival.

Bevezetés

1896. július 2. és 11. között zajlott le hazánkban a második országos és egyetemes tanügyi kongresszus. A nagyszabású oktatásügyi rendezvényen a munka együttes és szakosztályi ülések keretében folyt. A szakosztályok száma 18 volt, de mint „népiskolai szakosztály”, csatlakozott a rendezvényhez a vele egyidőben működő ötödik egyetemes tanítógyűlés is (Felkai, 1971). A szakosztályok egyike a kisedednevelési volt, így a kisededóvás ügye jelentős súllyal szerepelt a kongresszuson.

Az általános neveléstörténeti irodalomban a második nevelésügyi kongresszus munkájának számbavételére, eredményeinek, jövőbe mutató voltának értékelésére születtek színvonalas írásművek (Felkai, 1971; Zibolen, 1967; Széchy, 1997; Kelemen, 2008). Nincs tudomásunk azonban a hazai óvodaiügy, óvodapedagógia múltját feldolgozó olyan régi vagy újabb szakirodalomról, amely a második nevelésügyi kongresszus óvodaiügyi vonatkozásait behatóan tárgyalná. Simon Gyula még 1967-ben megjelölt rövid, négy kongresszus munkáját áttekintő írásában ugyan az óvodaiügyi vonatkozásokra koncentrált, de a második kongresszus kisedednevelési szakosztályának témáiból, vitáiból csak néhány gondolatot emelt ki, és az ismertetésben, értékelésben a teljesség igénye nélkül járt el (Simon, 1967).

Tanulmányunkkal éppen ezt a hiányt szeretnénk pótolni. Az előzmények, az első tanügyi kongresszus kisededóvasi vonatkozásainak és az óvodaiügy korabeli helyzetének vázlatos áttekintése után tanulmányunk fő témája a második tanügyi kongresszus kisedednevelési szakosztályában tárgyalt témák, lezajlott viták számbavétele és értékelése lesz. A teljesség igénye nélkül kitérünk a rendezvény, illetve a kisededóvasi vonatkozások korabeli pedagógiai sajtóvisszhangjára is.

Előzmények

Mint ismeretes, hazánk első egyetemes tanítógyűlése 1848. július 20-24. között zajlott le (Orosz, 1971). Ennek nagyon nagy volt a jelentősége, hiszen a magyarországi pedagógusok első jelentős megmozdulása volt. Képviseletük magukat az összes felekezet és iskolatípus pedagógusai, és az ott megfogalmazott javaslatok évtizedekre irányt mutattak az oktatásügyi reformoknak, még a dualizmus korának első felében is (L. erről: Orosz, 1971; Zibolen, 1967; Kelemen, 2008).

Nagy jelentőségű volt az első egyetemes tanítógyűlés a reformkorban széles társadalmi összefogás révén jelentősen fejlődő óvodaiügy számára is (Vág, 1979; Sztrinkóné, 2009). A kisededóvás súlyát a rendezvényen közvetve az is emelte, hogy a kongresszus elnökévé Ney Ferencet, a pesti Magyar Nevelési Társaság elnökét és a kisededóvaképző igazgatóját választották (Orosz, 1971). A gyűlés mindössze négy szakosztálya közül az egyik a „Kisededóvasi, elemi és mindkettőnek képezdei szakosztálya” volt, melynek munkáját a már említett Ney Ferenc irányította. A kisededóvás ügye szerepelt már a kongresszus kezdetén kiosztott „Javaslati irányeszmében” is. A 12. és 13. pontok alatt olvashatjuk az alábbi kívánalmakat: „Minden elemi

tanoda kapcsoltsassék össze kisededóvodával és vizont. A tanítói képezdek egy-szersmind kisededóvói képezdek is legyenek” (Orosz, 1971:82).

A fent említett szakosztály kisededóvási al-szakosztálya „A kisededóvási nevelés fő vonalai” címen az óvodaügy megreformálandó kérdésköreiről egy részletes javaslatot készített. A javaslatcsomagban számos olyan előremutató törekvés fogalmazódott meg, melyeket ismert történeti okokból részben csak jóval később, a dualizmus korában sikerült realizálni, illetve megoldandó problémákként még a századfordulón is jelen voltak, és helyet kaptak a második tanügyi kongresszus témái között is.

A dokumentum hazánkban máig ható érvénnyel definiálja a kisededóvást: „A kisededóvás, mint a gyermeknek legelemibb köznevelése, annak testi és lelki veszélyektől megóvásában, és mind kétrendű tehetségeinek ébresztése- és fejtésében áll” (Tavasi, 1848:11). Már ebből a definícióból is kitűnik, de a szöveg megfogalmazói alább konkrétan is megfogalmazzák a hazai óvodapedagógia egyik legfőbb sajátosságát, az óvodai nevelés és iskolai tanítás éles megkülönböztetését. „Az ovoda nem lévén iskola, hanem valóságos elemi köznevelési intézet, a kisededóvás feladata nem tanítás, hanem óvás, erőfejtés, s minden nevelés leggyakorlatibb tényezője, a szoktatás” (Tavasi, 1848:12). Majd látni fogjuk, a második tanügyi kongresszus kisedednevelési szakosztályának is egyik fontos témája lesz a kisedednevelés nem iskolaszerű, családias jellege.

Ha itt még csak finoman is, de már tetten érhető a magyar nyelv és kultúra terjesztésének kívánalma. Az óvodai személyzettel kapcsolatban olvashatjuk: „Az ovodát vezérlő, vagy az azt közvetlenül kezelő egyének szerinti nép- és tájnyelven kívül, mindenesetre magyarul is tudjanak” (Tavasi, 1848:11). A második kongresszuson majd a kisedednevelés nemzeti iránya már jóval nagyobb hangsúlyt kap.

A reformkori óvodapártolók fő törekvései, az állami szerepvállalás és az óvodák széles körű elterjedésének kívánalmai nagy hangsúllyal szerepeltek a dokumentumban. „Az ovoda álladalmi intézet. Kívánatos, hogy az egész hazában a helybeli népeségekhez képest elegendő ovodák állittassanak. A társias fejlődés jótékony szempontjából, a kisededóvás minden rendű szülők gyermekeire egyiránt üdvös. Az ovónevelő mint állami hiválnok illendő díjt huz az álladalomtól; s annak idejében mind ő, mind netáni özvegye s árvái is nyugdíjzattassanak” (Tavasi, 1848:12). Az állami szerepvállalás az 1891. évi kisededóvási törvény elfogadásával realizálódott, így a második kongresszuson ez már nem volt téma. A kellő számú óvoda létesítésének tárgyában azonban még 1896-ban is sok volt a tennivaló, az óvodaletesítés vontatott volta, illetve annak szorgalmazása direktén mégsem vált a második kongresszus főbb kérdéskörévé.

Kimondva-kimondatlanul az óvodák szélesebb körű elterjedését célozta az is, hogy óvodák állítását az 1848-as dokumentum különállóan vagy elemi tanodával összekapcsolva is lehetővé kívánta tenni. Mint fentebb láttuk, a „Javaslati irányeszmék” radikálisabban fogalmazott, minden iskolához óvodát is akart kapcsolni. „A kisededóvási nevelés fő vonalai” című javaslatcsomag végén részletes, több pontból álló tervezetet olvashatunk az óvóképzés megújításáról. A tanulmányi idő 2 évre emelésén túl a tervezet talán legfontosabb törekvése az óvó- és tanítóképzés egyesítése volt: „Az ovónevelők úgy képeztessenek, hogy egyszersmind elemi tanítók is lehessenek és

viszont” (Tavasi, 1848:13). A tanító- és óvóképzés egyesítése nagyon fontos, és nagy vitát kiváltó témája lett aztán a millenniumi év tanügyi kongresszusának is.

Az önkényuralom korában az első tanügyi kongresszus kisededóvással kapcsolatban megfogalmazott célkitűzései nem válhattak valóra. A kiegyezést követően azonban elhárultak az óvodaügy fejlődését gátló akadályok. 1868-ban báró Eötvös József kultuszminiszter a népiskolákkal együtt az óvodaügyet is törvényileg kívánta szabályozni, de ehhez az országgyűlési vitában nem kapta meg a kellő támogatást. 1870-ben újra megkísérelte a törvényes rendezést, de törekvéseit ekkor sem koronázta siker. Az önkényuralom időszakára jellemző stagnálás után ismét növekedni kezdett azonban az óvodák száma. Megélénkült az egyesületi élet, és új óvodapedagógiai irányzatok jelentkeztek (L. erről: Vág, 1979; Sztrinkóné, 2009). Az 1870-es évek első felében vidéken is létesültek rövid ideig működő óvóképző tanfolyamok, mégis a dualizmus korának első felében két fővárosi egyesületi képzőintézmény játszott meghatározó szerepet a hazai óvóképzésben (Patyi, 2010).

A dualista korszak közepén született meg hazánk első kisededóvási törvénye (1891. évi XV. tc. a kisededóvásról). Az óvodaügyet pártoló egyesületek, személyek régi törekvése vált ezzel valóra. A törvény vitájában a kisgyermeknevelés fejlesztésének szempontjai és a nemzetiségi gyermekek magyar nyelvre tanításának céljai egyaránt szerepet kaptak. A törvény lehetővé tette az állami óvodafenntartást, és ott, ahol óvodák léteztek, kötelezővé tette az óvodák látogatását, továbbá egységesen szabályozta az óvodák működését¹. A törvény elfogadása új fejezetet nyitott a hazai óvodaügy fejlődésében. Nagyobb lendületet kapott az óvodák gyarapodása, még jobban növekedett az óvóképzők és a képzett óvónők száma (ami komoly feszültségekhez vezetett), és hamarosan újabb óvodapedagógiai irányzatok jelentkeztek (Vág, 1979; Sztrinkóné, 2009; Patyi, 2010). Számos probléma azonban még a törvényes rendezés után is megoldatlan maradt, illetve éppen abból fakadt, így a második tanügyi kongresszus számára az óvodaügy terén is bőven akadt megtárgyalandó, megreformálandó kérdéskör.

A második tanügyi kongresszusról általában

Az első tanügyi kongresszushoz hasonlóan a második tanügyi kongresszus is korának (a millenniumi időszaknak, a századvégnek) kiemelkedő pedagógiai eseménye volt. A második kongresszus ötletét Nagy László, a kiváló pedagógus, tanítóképzőintézeti igazgató vetette fel 1893-ban, a Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága igazgatótanácsában. A fent említett bizottság mellett főképp a Magyar Pedagógiai Társaság karolta fel a kezdeményezést (Felkai, 1971). A három évig tartó előkészítő munka során a főbb megoldandó feladatok között szerepelt az oktatásügy felépítésének ésszerűsítése, az iskolafokokozatok közötti átmenetek tisztázása, a tanítási-nevelési módszerek fejlesztése, a tanító- és tanárképzés megreformálása és a pedagógusok helyzetének javítása (Széchy, 1997). A kongresszus 1896. július 2-11. között zajlott le Budapesten. Az előértekezleten elnöknek Heinrich Gusztávot, a Magyar

¹ 1891. évi XV. törvénycikk a kisededóvásról: <https://bit.ly/3Rc4ODr>

Beke – Kovács – Hajós, 1898:153-154). Úgy vélem, a kongresszus egész munkájának ez a két törekvés jelölte ki a legfőbb irányait.

A kisednevelési szakosztály elnökévé Dr. Hagara Viktort, az Országos Kisednevelő Egyesület elnökét választották. A szakosztálynak volt még 3 alelnöke, 7 titkára, és több mint 200 tagja. A két szakosztályi ülésen 14 előadó hat témát tárgyalt (Peres Sándor két témával kapcsolatban is előadott) (Nagy – Beke – Kovács – Hajós, 1898). A tárgyalt hat téma közül csak egy, a tanító- és óvónőképzés egyesítése eredményezett ellentétes tartalmú előadásokat és éles vitát, ezért a továbbiakban előbb az öt „konszenzusos” téma tárgyalását ismertetem, majd különülten tárgyalom az egyesítés kérdéskörét.

Az első szakosztályi ülésnap első tárgyalt témája „A közös kisednevelés családi jellege” volt, melyet két előadó (Molnár Mária és Berényiné Békés Júlia) vezetett fel. A téma címe tulajdonképpen két problémakört ötvözött. Régi törekvése volt már akkor a hazai óvodaiügy fő képviselőinek, hogy levetközzék az első óvodákra olyannyira jellemző iskolás jelleget, és családi jelleggel váltsák fel azt. Másrészt pedig kezdetben az óvodák szinte kizárólag az alacsonyabb társadalmi rétegekből származó gyermekek számára létesültek. Több oka volt, hogy hosszú idő óta szeretnék volna már az óvoda, „a közös kisednevelés” áldásait szélesebb körben, a magasabb társadalmi rétegekből származó gyermekek számára is hozzáférhetővé tenni. Az 1891. évi kiseddóvási törvény az iskolás jelleg leküzdésében határozott, a magasabb társadalmi rétegekből származó gyermekek felé való nyitásban pedig felemás rendelkezéseket tartalmazott.² Mindkét területen volt azonban még tennivaló, amikre a két felvezető előadás részletesen rámutatott.

Ahogy Hagara Viktor szakosztályelnök is megállapította, nem volt lényeges eltérés a két előadó felfogása között, ezért a vita csak részletkérdéseket érintett. A szakosztály a témában összevont határozatot fogadott el, melyből az alábbiakban kiemelek néhány gondolatot. A határozat elején lévő „Irányelvek” tartalmazzák a főbb alapelveket. „1. A kiseddóvodák első sorban a szegénysorsú szülők kiseddeit karolják fel, hogy míg az anya kenyérkereset után jár, addig kiseddek megóvásában és nevelésében az anyát helyettesítse. De szükséges a közös kisednevelés az intelligens szülők gyermekeinek is, mert a kised leginkább a hasonlókorú társak között fejlődik, a kiknek eszmemeneteit követni tudja és gondolkörét osztja... 2. Mivel a kisedet az óvoda édes anyja karjaiból veszi át, kell, hogy az óvodai nevelés folytatása legyen az anyai nevelésnek, szóval családi jelleggel bírjon. 3. A rendszeres pedáns iskolai modort az újabb időben a legtöbb óvodában meghonosított kedélyes nevelés teljesen küszöbölje ki” (Nagy – Beke – Kovács – Hajós, 1898:537).

A családi jelleg, és a szélesebb társadalmi rétegek kiseddeinek nevelése érdekében a határozat több gyakorlati intézkedést is javasolt. A teljesség igénye nélkül néhány: az iskolaszerű rendszeres foglalkozások helyett több szabadfoglalkozást engedjenek a gyermekeknek. A szemléltetőeszközöket cseréljék le játékeszközökre. A szabad játék céljából az akkoriban szokásos két terem mellett lássák el az óvodákat harmadik teremmel is. A családi jelleg érdekében az óvodákban egy vezetés alatt

² 1891. évi XV. törvénycikk a kiseddóvásról: <https://bit.ly/3Rc4ODr>

40 gyermeknél több ne legyen. Az óvónő illetménye a jövőben legyen azonos a tanítóéval (Nagy – Beke – Kovács – Hajós, 1898).

Az első szakosztályi ülésnap második témája a szakfelügyelet kérdésköre volt, két előadóval (Eötvös Károly Lajos és Fábíán Irma). A szakfelügyelet kérdését a fentebb már említett, 1891-es kisdedóvási törvény nem rendezte megnyugtató módon. A 28. § első bekezdése értelmében a kisdedóvodák és gyermek-menedékházak felett az állami főfelügyeletet a vallás- és közoktatási miniszter a királyi tanfelügyelőkre vagy helyetteseikre bízta³. Nem működött azonban jól a felügyeleti rendszer, az iskolákra „szakosodott” tanfelügyelőknek sem elég ideje, sem elég szakértelme nem volt a hatósági körükbe tartozó óvodák szakszerű ellenőrzésére.

A két előadó különböző megoldásokat vázolt fel. Eötvös Károly Lajos, aki maga is tanfelügyelőként tevékenykedett, továbbra is meghagyta volna a királyi tanfelügyelők kezében az óvodák ellenőrzésének, felügyeletének jogát. A szakértelem biztosítása érdekében véleménye szerint, mint hatósági jogkör nélküli segítő-tanácsadókat, a felügyeleti munkába be kell vonni az adott kerület képzőintézetének tanárait, illetve más jeles óvodai szakembereket. Fábíán Irma ellenben arra tett javaslatot, hogy az iskolákat felügyelő tanfelügyelők mellé nevezzenek ki az óvodákat ellenőrző „segédtanfelügyelőket”, és lássák el őket hatósági jogkörökkel. A rövid vitát követő szakosztályi szavazás Fábíán Irma álláspontját támogatta (Nagy – Beke – Kovács – Hajós, 1898).

A második szakosztályi ülésnap elsőként tárgyalt témája a „kisdednevelés nemzeti iránya” volt. Berzeviczy Albert plenáris előadása kapcsán fentebb már említettük, hogy meglátásunk szerint az egész második tanügyi kongresszus egyik fő törekvése a hazai közoktatás nemzeti irányú fejlesztése volt. A kisdednevelési szakosztály munkáját is meghatározta ez a fő törekvés, a kisdednevelés nemzeti irányú fejlesztése a szakosztály alaptörekvésének tekinthető volt. A témát a szakosztályi ülésen három előadó bontotta ki. Az első előadó Székely Gáborné szegedi óvónő volt, a „Kisdedóvói magyar alaki munkák” című könyv szerzője. Ő a gyakorlatiasabb végénél igyekezett fogást találni a kérdésen és olyan konkrét intézkedéseket javasolt, melyek a kisdedóvás nemzeti szellemű fejlesztését szolgálják. Nemzeti szellemű óvodapedagógiai szakirodalom, kisdedóvói könyvtárak, szakfelügyelet, megyei óvónői körök szervezése, az óvodában magyaros foglalkoztatási eszközök és módok, jó magyar társalgás, versek, mondókák és dal, magyaros alaki munka és népi játékok szolgálnák nézete szerint a nemzeti szellem fejlesztését.

A téma második előadójának, Csontosné Aczél Máriának az expozéjában keveredtek a neveléseméleti, az oktatáspolitikai és a gyakorlatias jellegű felvetések. Előadásában nagyon erősen tükröződött a századvégi korhangulat, a széles körben jelen lévő magyarosító törekvések. Előadása elején meghatározta, hogy mit ért a kisdednevelés nemzeti irányán: „...a magyar nemzet eredeti lelki világát, ennek kapcsán a magyar nemzet eredeti sajátságait a kisded zsenge lelkébe ültetni, plántálni oly módon, az ő korukhoz mérten, még csak szoktatás és gyakorlat útján, hogy az a gyenge ébredező lelkükbe oly mély gyökeret verjen, hogy azt onnan semmiféle külső

³ 1891. évi XV. törvénycikk a kisdedóvásról: <https://bit.ly/3Rc4ODr>

behatás a későbbi korban ki ne tépje, de erősítse” (Nagy – Beke – Kovács – Hajós, 1898:550). Irányt kívánt mutatni az oktatáspolitikának is: „A nemzeti népnevelést, a népiskolákon kívül a kisdedóvodáknak kell megteremteni, mindenütt, de különösen a nemzetiségi vidékeken... Legyenek a nemzetiségi vidékeknek óvodáik, hol kizárólag magyarajkú kisdednevelők foglalkozzanak. Az a gyermek, ki két-három éven keresztül látogatja a kisdedóvodát, játszva szokja meg a magyar nyelvet és a magyar nyelven való gondolkozást, érzést. Így nemcsak nyelvében, de érzelmeiben is magyar lesz” (Nagy – Beke – Kovács – Hajós, 1898:550-551). A nemzeti nevelés módjáról, módszereiről is részletesen szólt. Összefoglalóan az alábbi módon jelölte ki a tennivalókat: „...legyen nemzeti irányú a beszéd, a játék, a foglalkozás, minden, a mit lát, hall a gyermek. Mellőzzük (szépsége mellett is) a mi idegen; legyenek játékaink, szemléltető képeink, társalgásunk, az alaki munkák, versek, dalok stb. magyarosak,...” (Nagy – Beke – Kovács – Hajós, 1898:551).

A téma harmadik előadója, Láng Mihály a nemzeti nevelés kérdéskörét fogalmilag, elméletileg igyekezett tisztázni. Értekezett többek között a „nemzeti életről”, a „nemzeti szellemről”, valamint a „faji jellegről”. A 20. század első felének nemzetkarakterológiai jellegű vizsgálatait mintegy megelőlegezve vette számba a magyar nép jellemző karaktervonásait (nemes büszkeség, bátorság, szabadság, vendégszeretet stb.) (Nagy – Beke – Kovács – Hajós, 1898). Nemzeti sajátosságainkat nézete szerint meg kell tartanunk és át kell adnunk a testvérnepeknek, és úgy vélte, éppen ebben van óriási szerepe az óvodának. „A magyar nemzet sajátosságait át kell vinnünk a testvérnepek kisdedeibe. Ha virágzó, tiszta, hatalmas a magyarnak nemzeti szelleme, az a benne rejlő erejénél fogva már önmagában is hódít. Hiába tagadják: virágzó, művelt nemzethez tartozni dicsőség. Nemzeti szellemünknek harcza fölényéért, nemzeti szellemünk hódító munkája egész jussáért a kisdedóvó-intézetben meggy végbe” (Nagy – Beke – Kovács – Hajós, 1898:557).

Az előadó a nemzeti nevelés tekintetében kiemelte még az óvóképzés jelentőségét, hiszen a képzőintézetekben kell felkészíteni a növendékeket arra, hogy a nemzeti szellemet megfelelő pedagógiai eszközökkel ültessék át a kisdedekbe.

Hagara Viktor szakosztályelnök a kérdés tárgyalását azzal a megjegyzéssel zárta le, hogy az előadók javaslatai nem ellentmondók, és a vitában sem szólt ellenük senki. Úgy vélem, éppen a vita elmaradása mutatja nagyon élesen, hogy legalábbis a kisdednevelési szakosztályban nem érvényesült a kongresszus „országos” jellege. Az akkori Magyarországon élő számos nemzetiség óvodapedagógusai nem kaptak teret a véleményük megfogalmazására. Végül a szakosztály egy nagyon részletes javaslatcsomagot szavazott meg, melyben kitértek a szülők, a társadalom, az óvónők és a kisdedóvó intézetek és a kormány teendőire is (Nagy – Beke – Kovács – Hajós, 1898).

A második szakosztályi ülésnapon szerepelt még két téma, melyek előadása a legcsekélyebb vitát sem generált, ezért jómagam is csak épp megemlítem őket. A kisdednevelési irodalom tárgyában Halász Sarolta és Peres Sándor adtak elő. Az előadók központi gondolata az volt, hogy az óvodapedagógiai szakirodalmat elsősorban a lélektani kutatások alapján kell fejleszteni. Ezt a gondolatot fejezte ki a határozati javaslat első pontja is: „Szakirodalmunk fejlesztésének nincs más célja, mint a

magyar nemzeti kisdednevelésnek ember-, különösen lélektani alapon való javítása, tökéletesítése” (Nagy – Beke – Kovács – Hajós, 1898:588).

A szakosztályban utolsóként felvetett téma a kisdedóvó-képezdei ének- és zenetanításról szólt, egy előadóval (Völgyi Lajos). Mivel az előadó az ének- és zenetanítás (a hegedű) súlyát növelni kívánta a képzőkben, ezért javaslatai között ott szerepelt a képzés idejének 3 évre emelése is.

A tanító- és óvónőképzés egyesítése

Mint fentebb említettük, ellentétes felfogások ütközését, vitákat eredményezett a tanító- és óvónőképzés egyesítésének témája a második szakosztályi ülésnapon. Az egyesítés gondolata, már az első tanügyi kongresszuson, 1848-ban is felmerült. A két kongresszus közötti csaknem 50 évben is többször felbukkant (például a kisdedóvási törvényjavaslat vitájakor), és a második kongresszus körüli években is napirenden volt. (Gábris, 1996; Patyi, 2020). Nem különösebben meglepő, hogy a kisdedóvási szakosztály legnagyobb vitát kiváltó témájává vált, melyről három előadó fejtette ki véleményét.

Az első előadó, Greguss Ida a két addig elkülönült képzési forma részleges egyesítése érdekében emelt szót. Konceptiója értelmében két éven keresztül a két pálya növendékei együtt tanultak volna egy ún. előiskolában, melyhez gyakorló óvoda és iskola egyaránt tartozott volna. Két év közös tanulmány után a növendékek szabadon megválaszthatták volna tervei szerint azt, hogy a további egy (összesen tehát három) évig tartó óvónőképzésben, vagy a további két (összesen négy) évig tartó tanítóképzésben folytatják-e a tanulmányaikat.

Peres Sándor viszonylag rövid expozéjában a két képzési forma teljes egyesítése mellett foglalt állást, és beszéde elején pedagógiai és nemzeti indokokat hozott fel. A kongresszus alapszellemisségével összhangban azt vallotta, hogy egyesíteni kell és nemzetivé tenni az óvodát és az iskolát. Az óvoda és iskola egyesítése aztán magával vonja az óvó- és tanítóképzés egyesítését is. Hivatkozott továbbá pénzügyi indokokra (például arra, hogy a külön képző-intézetek fenntartása többbe kerül), szociális okokra (sok a munkanélküli óvónő) és oktatáspolitikai érvekre (tanítóhiány van), és számított a politikusok, a mérvadó szakemberek támogató hozzáállására. Peres Sándor rövid előadása keretében az egyesített képzés gyakorlati problémáival (tanítási idő, tananyag stb.) nem foglalkozott. Az előadás végén az alábbi, rövid javaslatcsomaggal állt elő. „1. Pedagógiai, tanügyi közigazgatási, pénzügyi okok és a nemzeti nevelés szempontjai szükségessé teszik az óvoda és iskola s ebből folyólag az óvó- és tanítónőképzés egyesítését. E mellett szól tanügyünk története, a tanítóhiány és az óvónőknek túlságosan nagy számban való képzése is. Az egységes képzést nyújtó intézetek a mai tanítóképző-intézetek volnának, némileg átalakított tantervvel; melléjük a minta-iskolán kívül minta-óvoda állítandó. Női óvónőképzőintézeteink is ilyen egységes képzést nyújtó intézetekké alakítandók át. 3. A vallás- és közoktatásügyi kormány elé memorandum terjesztessék, a mely az egyesítést okolja meg és minden részletében tárja fel” (Nagy – Beke – Kovács – Hajós, 1898:569).

Fodor Lajos, a téma harmadik előadója terjedelmes előadásában teljes mellszéllel az egyesítés gondolatával szemben állt ki. Előadásában sorra vette az egyesítés mellett részben a kongresszuson, részben egyéb fórumokon felhozott indokokat, és rendre megcáfolta őket. Véleménye szerint az óvoda és az iskola más és más nevelői magatartást, módszereket igényel, így a kétfajta képzésnek is alapvetően különbözőnek kell lenni. Véleményét tömören fejezik ki az alábbi sorok. „Ily egymástól nagyon eltérő, külön-külön teljesen egységes készültséget, egymástól elütő szakszerűséget kívánó képzés, tehát úgy az óvodának, mint az iskolának határozott hátrányára válnék; alapos kiképzést egyik pályára sem adna, vagy az iskolában nem volna képes célzatosan eljárni a tanítónő, vagy az óvónő követne tanításszerű eljárást, a mivel most is vádolják az óvodát” (Nagy – Beke – Kovács – Hajós, 1898:574).

A három előadást hosszas vita, majd szavazás követte. A szavazás során a jelenlévők Peres Sándor teljes egyesítést célzó indítványát és a fentebb már ismertetett határozati javaslatát fogadták el.

A második tanügyi kongresszus kisdedovási vonatkozásai és a korabeli pedagógiai sajtó

Tanulmányunk végén csak röviden írunk arról, hogy két fontos korabeli pedagógiai sajtótermékben, a Kisdednevelésben és a Néptanítók Lapjában milyen sajtóvisszhangja volt a második tanügyi kongresszus kisdedovási vonatkozásainak. Fejezetünk szűkre szabott keretei a megjelent írások tartalmi elemzését nem teszik lehetővé (az egy másik tanulmány témája lehetne), inkább csak számszerű adatokat közlünk a téma felmerülésével kapcsolatosan.

A dualista korszak egyik alapvető pedagógiai szakmai orgánuma az 1868-tól folyamatosan megjelenő Néptanítók Lapja volt. A sajtótermék részben a kultuszminisztérium népoktatási intézmények számára kiadott „hivatalos” lapja, vagyis tanügyi közlönye volt, másrészt pedig a tanítók és tanárok alapvető szakmai fórumaként funkcionált. Korszakunkban (1896-tól) a felelős szerkesztő Ujváry Béla, a segéd-szerkesztő Gööz József volt, és a lap heti két alkalommal jelent meg.

Az Arcanum Digitális Tudománytár keresőfunkciójának segítségével megállapítható, hogy a kongresszust megelőző évben, 1895-ben és a kongresszust követő, 1897-es évben a lapban egyetlen olyan írás sem jelent meg, amely a kongresszusnak a kisdednevelési vonatkozásait érintette volna. Az 1896-os évben, jóllehet, a tanügyi kongresszussal nagyon nagyszámú írás foglalkozott, ezek között a kisdednevelési szakosztály tevékenységével csak kevés, mindössze öt. Az öt írás szerzői többnyire beszámoltak a konferencia szakosztályainak üléseiről, így többek között a kisdednevelési szakosztály munkájáról is. Kiemelt figyelmet azonban a kisdednevelési szakosztály egyetlen írás keretében sem kapott. Talán levonhatjuk mindebből azt az általános következtetést, hogy a kisdednevelés kérdésköre iránt a korszak néptanítósa-gának körében csekély volt az érdeklődés.

A Kisdednevelés című lap 1879-től jelent meg, a Kisdednevelők Országos Egyesületének szakmai kiadványa, és a hazai óvodai nevelők legfontosabb szakmai sajtóorgánuma volt. A folyóirat mindenkor célja az óvodapedagógia elméletének és

gyakorlati kérdéseinek, az óvodaügy aktuális problémáinak a tematizálása volt. Korunkban a főszerkesztő Peres Sándor volt, és a lap kéthetente jelent meg. A sajtóterméknek a kutatásunk középpontjában álló 1896-os évben tematikus egységei voltak: a hivatalos rész (törvények, rendeletek, kinevezések), és a nem hivatalos rész (vezércikkek, nevelés- és módszertan, óvodai gyakorlat, irodalom, külföld, egészségügy, egyesületek és intézetek).

Nem lehet csodálkozni azon, hogy a második tanügyi kongresszussal kapcsolatban a lapban megjelent hosszabb-rövidebb írások mindegyikének volt kapcsolódása a kisednevelés kérdésköréhez. A kongresszust megelőző évben 12 írás foglalkozott a tervezett tanügyi kongresszussal. Ismertették a kongresszus felhívását, a menetrendjét, és több alkalommal is bemutatták a kisednevelési szakosztály főbb tervezett témáit, illetve biztattak azoknak a megvitatására. Természetesen a legtöbb írás (31 darab) ebben a folyóiratban is 1896-ban foglalkozott a kongresszus kiseddóvási vonatkozásaival. A cikkek részben a tételek megvitatásáról, részben a kongresszus munkájának az ismertetéséről, részben pedig a kisednevelési szekció eredményeiről, határozatairól szóltak. 1897-ben azonban már csak hét írásban találunk említést a tanügyi kongresszusról.

Tanulmányunk végén egyfajta értékelésként megállapíthatjuk, hogy a millennium évében lezajlott tanügyi kongresszus vitathatatlanul fontos esemény volt óvodapedagógiai, óvodaügyi szempontból is. Jelentősége, jövőbe mutató volta az első tanügyi kongresszushoz képest csekélyebb volt, és az összes üléseken – mint fentebb említettük – az óvodaügy kérdései alig kerültek szóba. A kisednevelési szakosztály ülésein viszont kiváló szakemberek, érdekes és fontos témákról, az akkori jövő megoldandó problémáit tematizáló, magas szintű, előadásokat tartottak. Az azóta lezajlott történelmi események fényében nem tűnik szerencsésnek az egész kongresszus és a kisednevelési szakosztály munkájára egyaránt jellemző magyarosító, a korabeli nemzetiségek törekvéseit semmibe vevő szellemiség. Meg kell jegyezni még azt is, hogy az óvónók súlyos szociális problémái (munkanélküliség, alacsony jövedelem stb.) csak más témák mellékszálaként kerültek említésre a szakosztályi üléseken.

Irodalom

- Felkai, L. (1971). A második országos és egyetemes kongresszus. In: Felkai, L. (szerk.), *Nevelésügyi kongresszusok Magyarországon*. Budapest, Magyar Pedagógiai Társaság. pp. 101-243.
- Gábris, J. (1996). *Az esztergomi nevelőképzés krónikája I.* Esztergom, Az Esztergomi Tanító- és Óvónőképző Öregdiákjainak Egyesülete – Balassa Bálint Alapítvány a Tanítóképzésért.
- Kelemen, E. (2008). A magyar nevelésügyi kongresszusok története. *Iskolakultúra*, 18(1-2), pp. 50-57. URL: <https://bit.ly/3QOabY2>
- Nagy, L. – Beke, M. – Kovács, J. – Hajós, M. (szerk.), (1898). *A II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus naplója. I. kötet.* Budapest, Kongresszus Végrehajtó Bizottsága. URL: <https://bit.ly/3sJ4z9s>
- Orosz, L. (1971). Az első magyar egyetemes tanügyi kongresszus. In: Felkai, L. (szerk.), *Nevelésügyi kongresszusok Magyarországon*. Budapest, Magyar Pedagógiai Társaság. pp. 11-100.
- Patyi, G. (2010). A magyarországi óvóképzés a felsőfokúvá válásig. *Képzés és Gyakorlat*, 8(1), pp. 99-106.
- Patyi, G. (2020) Szakmai vita az óvó- és tanítóképzés akadémiai szintű egyesítéséről a pedagógiai sajtóban 1957-ben. In: Kovácsné, T. T. (szerk.). *A tanítóképzés múltja, jelene V. – a tanárképzés múltja, jelene II.* Szombathely, Savaria University Press. pp. 58-66 URL: <https://bit.ly/40MPMHm>
- Simon, Gy. (1967). A nevelésügyi kongresszusok történetéből. *Óvodai Nevelés*, 20(7-8), pp. 283-285.
- Széchy, É. (1997). 30 év után... *Új Pedagógiai Szemle*, 47(3), pp. 17-25. URL: <https://bit.ly/3QSBMY4>
- Sztrinkóné, N. I. (2009). *Óvó-iskola, gyermekkert, óvoda: a kisgyermekkor neveléstörténete.* Debrecen, Didakt.
- Tavasi, L. (1848). *Az első egyetemes és közös tanítói gyűlésnek dolgozatai. Nevelési Emléklapok VI. füzet.* Pest: Trattner. URL: <https://bit.ly/47oAURM> és <https://bit.ly/3MQjIC7>
- Vág, O. (1979). *Óvoda és óvodapedagógia.* Budapest, Tankönyvkiadó.
- Zibolen, E. (1967). Nevelésügyi kongresszusaink. *Köznevelés*, 23(15-16), pp. 611-616.

• A tanulmányban előforduló webes hivatkozások legutolsó ellenőrzési időpontja: 2023. december 1.